

CHUYỂN TIỀN ĐIỆN TỬ VÀ THANH TOÁN KHÔNG DÙNG TIỀN MẶT

NGUYỄN BẢO ANH

Hệ thống ngân hàng (NH) ở nước ta đang phát triển rất mạnh mẽ, bây giờ chỉ cần “đi ra ngõ” là gặp NH rồi. Mạng lưới chi nhánh, phòng giao dịch của các NH tăng theo từng tháng. Không chỉ các ngân hàng thương mại (NHTM) cổ phần mở chi nhánh mà các Ngân hàng thương mại Nhà nước cũng đang tích cực lên lời mở thêm chi nhánh, phòng giao dịch trực thuộc để tìm kiếm khách hàng. Với một mạng lưới các NH rộng khắp như vậy thì có phải việc thanh toán thông qua hệ thống NH sẽ dễ dàng hơn và việc giảm bớt thói quen dùng tiền mặt của người dân Việt Nam chỉ còn là vấn đề thời gian?

Trước năm 1997, các NH thực hiện việc thanh toán, chuyển tiền của mình qua hệ thống bù trừ của Ngân hàng Nhà nước (NHNN) (bây giờ được gọi là “bù trừ giấy” để phân biệt với “bù trừ điện tử” hay còn gọi là “chuyển tiền Điện tử liên Ngân hàng - ĐTLNH”). Tất cả các NHTM trên cùng địa bàn đều mở và duy trì tài khoản thanh toán tại NHNN. Mỗi ngày, NHNN có 2 phiên bù trừ là phiên sáng (10g30) và phiên chiều (3g30). Các NHTM tham gia thanh toán bù trừ qua NHNN đều cầm Ủy Nhiệm chi (UNC) giấy đến NHNN nộp vào 2 dãy bàn và trao tay UNC cho những NH khác mà mình có giao dịch thanh toán trong ngày. Trước đó, các NHTM đã thực hiện việc nhập số liệu trên hệ thống thanh toán bù trừ (phần mềm fox pro), kết nối thực hiện truyền file qua NHNN (hoặc cầm đĩa mềm mang trực tiếp đến NHNN), in bảng 14 – Bảng tổng hợp đối chiếu thanh toán giữa các đơn vị thành viên (bảng này gửi NHNN) và bảng 12 – Bảng chi tiết thanh toán giữa các đơn vị thành viên (gửi NHTM thành viên có giao dịch thanh toán trong ngày). Thanh toán ở các tỉnh thành khác trên địa bàn cả nước sẽ được thực hiện

thông qua NHNN (tất nhiên là vẫn bằng cách gửi UNC giấy).

Đến năm 1997, NHNN ban hành quy chế về chuyển tiền điện tử liên NH mở ra một bước mới trong việc hiện đại hóa công nghệ NH tại VN. Như vậy, ngoài hệ thống thanh toán bù trừ giấy, hệ thống thanh toán ĐTLNH chính thức được đưa vào hoạt động.

(Có thể tham khảo thêm Quy Chế Chuyển Tiền Điện Tử do NHNN ban hành tại địa chỉ [http://vbqtpl.moj.gov.vn/law/vi/1991 to 2000/1997/199710/199710220002/view](http://vbqtpl.moj.gov.vn/law/vi/1991%20to%202000/1997/199710/199710220002/view))

Các NH thành viên tham gia hệ thống chuyển tiền điện tử mở tài khoản giao dịch điện tử tại NHNN và được cấp mã số NH. Bây giờ, các NHTM chỉ thực hiện việc nhập và truyền số liệu ngay tại chi nhánh NH của mình, và cuối ngày nhận được bảng đối chiếu của NHNN về số lượng và giá trị giao dịch trong ngày giữa NH mình và các NH thành viên.

Về mặt lý thuyết, một lệnh chuyển tiền được thực hiện thông qua hệ thống chuyển tiền điện tử (CITAD) sẽ giống như gửi email, chỉ cần nhập dữ liệu rồi enter, kết nối, gửi đến trung tâm xử lý, miễn là tài khoản CITAD của NH tham gia giao dịch đủ tiền thì giao dịch sẽ thành công. Như vậy, một lệnh chuyển tiền sẽ chỉ cần 2, 3 phút từ khâu xử lý chứng từ đến khi chuyển thành công. Một cá nhân hoặc tổ chức có thể gửi UNC/Lệnh thanh toán đến NHTM phục vụ mình (có TK thanh toán tại NH) và đợi NHTM cung cấp Số giao dịch của lệnh chuyển tiền thời gian thực hiện kết nối thành công và báo cho đối tác của mình đang có mặt tại bất cứ NHTM nào trong thành phố, chỉ cần cung cấp Số giao dịch và yêu cầu NH kết nối để nhận lệnh chuyển có về và ghi có vào TK khách hàng hoặc chi tiền mặt cho

khách hàng (trong trường hợp nhận tiền bằng CMND/Passport). So với việc chuyển trực tiếp bằng tiền mặt, rõ ràng là chuyển tiền thông qua hệ thống NH nhanh hơn, tiết kiệm được thời gian vận chuyển rất nguy hiểm, chi phí kiểm đếm tiền mặt và rủi ro nhận tiền giả.

Tuy nhiên, trên thực tế, chỉ một số ít các giao dịch lớn của những khách hàng lớn sẽ được ưu tiên duyệt trước như vậy và NH thực hiện việc chuyển tiền phải có tài khoản trực tiếp và có mã NH trực tiếp tại trung tâm xử lý. Còn lại, các NH sẽ có một thời gian nhất định để xử lý lệnh chuyển tiền của khách hàng, kết nối để đẩy lệnh đi cũng như nhận lệnh về vào những thời điểm nhất định trong ngày. Thời gian giao dịch trong ngày là bắt đầu từ 8g sáng và kết thúc là 4g chiều. Trong khoảng thời gian này, các NHTM có thể kết nối vào hệ thống bất cứ lúc nào để thực hiện việc chuyển tiền đi và nhận tiền về. Một NH với 2 kế toán giao dịch, và 2 kiểm soát viên có thể chuyển hơn 300 lệnh (Lệnh chuyển nợ – ghi nợ tài khoản khách hàng và tài khoản NH để chuyển đi) và nhận về hơn 200 lệnh (Lệnh chuyển có – ghi có tài khoản NH và ghi có tài khoản khách hàng) trong một ngày. Từ đây, chúng ta thấy được chuyển tiền ĐTLNH đem lại nhiều thuận tiện như thế nào. Thay vì phải cầm tiền mặt, một việc hết sức nguy hiểm, chúng ta gửi lệnh thanh toán qua NH. Với tốc độ thanh toán như trên, khách hàng của chúng ta sẽ nhận được tiền trong ngày.

Bên cạnh những NHTM thực hiện kết nối trực tiếp vào hệ thống thanh toán điện tử liên NH còn có những NHTM chỉ thực hiện giao dịch chuyển và nhận tiền thông qua Hội sở hoặc trung tâm thanh toán thì cũng có thể gặp một số vướng mắc (các NH

này chỉ đăng ký một tài khoản CITAD và chỉ có một mã NH để giao dịch cho toàn bộ mạng lưới của mình). Ví dụ: công ty A có tài khoản tại Ngân hàng Đông Á chi nhánh Quận 1 (DongA Bank CN. Q.1), vào cuối tháng công ty A chuyển tiền từ một NHTM khác và đến DongA Bank CN. Q.1 rút tiền mặt để thanh toán lương cho nhân viên. Khi đã có số hiệu giao dịch và được báo là giao dịch đã thành công, công ty A vẫn không thể rút tiền tại DongA Bank CN. Q.1 vì tuy trên hệ thống điện tử liên ngân hàng (ĐTLNH) có thể nhìn thấy tiền đã về nhưng trên Hội sở chưa duyệt vào và chưa ghi có nên DongA Bank CN. Q.1 không thể chi tiền mặt cho khách hàng. Và vào tháng sau, DongA Bank CN. Q.1 đã tư vấn công ty A chuyển tiền vào tài khoản trực tiếp của mình tại Ngân hàng Ngoại thương (VCB) Thành phố vì như vậy nhân viên NH có thể trực tiếp đến VCB nhận sổ phụ và chi tiền cho công ty A khi đã được VCB ghi có tài khoản DongA Bank CN. Q.1. Thật sự ra, chuyển tiền qua hệ thống điện tử liên NH hiện nay là nhanh nhất. Chính vì vậy, NHTM mà Cty A gửi lệnh để chuyển sang DongA Bank CN. Q.1, do tính chất là chuyển lương và phải chuyển gấp cũng sẽ sử dụng hệ thống chuyển tiền điện tử, chỉ khác một điều thay vì nhập mã DongA Bank CN. Q.1 (DongA Bank sử dụng một tài khoản CITAD chung cho cả hệ thống trong thành phố) thì nhập mã NH nhận là VCB TP.HCM và tiền thay vì trong hệ thống DongA Bank bây giờ nằm tại VCB. Nghe có vẻ mâu thuẫn nhưng trên thực tế là cách chuyển như vậy lại nhanh hơn, công ty A đã thực hiện đúng theo hướng dẫn đó của DongA Bank CN. Q.1 và tháng nào cũng có thể rút lương đúng vào thời điểm mình muốn và không có sự chậm trễ hay vướng mắc nào cả.

Trong khi đó hệ thống NHTM Nhà Nước như công thương hay NN&PTNT thì lại khác, mỗi chi nhánh NH mở TK riêng tại NHNN và thực hiện chuyển tiền độc lập. Mỗi chi nhánh NH có một mã số CITAD riêng, nếu khách hàng không ghi rõ chi nhánh mình cần chuyển thì lệnh

không thể thực hiện được, mỗi chi nhánh sẽ tự kết nối để chuyển đi hay nhận tiền một cách trực tiếp và nhanh chóng. Như vậy, với mã NH khác nhau trong hệ thống chuyển tiền ĐTLNH, mỗi chi nhánh như vậy được xem như là một NH độc lập.

Như vậy, chúng ta có thể thấy với cách thức hoạt động khác nhau mà NH có thể tạo ra ưu điểm và lợi thế cạnh tranh của mình. Đối với nhiều NH trong đó có cả hệ thống NH liên doanh và nước ngoài, việc thanh toán chuyển tiền được thực hiện rất chuyên nghiệp và nhanh chóng và tạo được lợi thế cạnh tranh thật sự. Ví dụ một công ty có nhà máy ở Đồng Nai hay Bình Dương, có chi nhánh bán hàng trải dài từ Nam ra Bắc và có văn phòng giao dịch ở tại TP.HCM. Khi đem một bảng lương hàng tháng lên NH, trong đó bao gồm các nhân viên có tài khoản tại các NH khác nhau thuộc tỉnh và thành phố khác nhau nhưng lại nhận lương vào cùng một ngày... Trên thực tế, nhất là vào cuối tháng, lúc cao điểm nhất trong việc thực hiện thanh toán thì nếu mang bảng lương đó đến NH Liên doanh VID Public hoặc NH nước ngoài như HSBC sẽ nhanh hơn bất kỳ NHTM nào trong nước. VCB là NH quốc doanh đã đầu tư và trang bị rất nhiều để hoàn thiện hệ thống giao dịch của mình, là một NHTM có hệ thống rộng khắp và là trung gian thanh toán lớn cho các NHTM trong nước (hầu như tất cả các NHTM đều duy trì tài khoản của mình tại VCB song song với NHNN). Thế nhưng trước sức ép thanh toán quá lớn vào cuối tháng hay cuối năm, Vietcombank cũng chưa cạnh tranh thực sự được với một số NH liên doanh và nước ngoài mặc dù cam kết sẽ báo có cho khách tiền chuyển đến hệ thống mình và thực hiện lệnh chuyển tiền đi trong vòng 24g.

Để thúc đẩy việc thanh toán không dùng tiền mặt ở nước ta, các NHTM trong nước phải tích cực đa dạng hóa hoạt động của mình. Mặc dù chỉ có một vài chi nhánh và hoạt động khá âm thầm nhưng chất lượng dịch vụ ở hệ thống NH liên doanh và

khối NH nước ngoài được các công ty lớn đánh giá là tốt hơn so với nhiều NH trong nước. Chúng ta có thể hỏi tại sao một số NHTM cổ phần vẫn từ chối thu phí kiểm đếm tiền mặt và cả phí chuyển tiền nữa khi một khách hàng vắng lai không có tài khoản nhưng muốn nộp tiền mặt để chuyển tiền đi (NHTM cổ phần Quốc tế VIB CN Q11). Do không nắm rõ luật, hầu hết các chi nhánh NHTM trong nước từ chối nhận chuyển tiền mặt bằng ngoại tệ của một cá nhân người nước ngoài. Các nghiệp vụ khác như phát hành Banker's Cheque (Séc thanh toán trong nước cho khách hàng không có TK tại NH hoặc không duy trì tài khoản thanh toán bằng séc), phát hành Demand Draft (Séc thanh toán đi nước ngoài cho khách hàng có hoặc không có TK tại NH)... cũng không được một NHTM trong nước thực hiện. Tất cả các nghiệp vụ này các NH liên doanh và các NH nước ngoài đều cung cấp cho khách hàng, phục vụ tốt nhất ngay cả với những khách hàng vắng lai trong khi nhiều NH lớn (ngay cả VCB) cũng không chú trọng tới chính sách này.

Như vậy, một cá nhân đến NH để gửi tiền, mở sổ tiết kiệm trong điều kiện hiện nay thì rất thuận tiện và đơn giản. Tuy nhiên, để cá nhân đó sử dụng đến những dịch vụ khác của NH, thanh toán thông qua hệ thống NH thì chúng ta còn cần nhiều thời gian hơn nữa. Hệ thống chuyển tiền ĐTLNH hiện nay có thể nói đã đáp ứng được yêu cầu thanh toán của xã hội nhưng vẫn còn xa lạ với nhiều người dân. Hiện nay, do cạnh tranh, mức phí chuyển tiền trong thành phố giữa các NH đã giảm đáng kể chỉ còn khoảng từ 3.300VNĐ đến 10.000VNĐ/1 lần chuyển tiền và tiền phí vẫn có thể được các NH thu trực tiếp từ số tiền chuyển đi nếu người chịu phí là người hưởng. Mức phí đó là tương đối thấp và chấp nhận được. Nên chăng các NHTM cần giới thiệu thêm, hướng dẫn khách hàng cá nhân của mình về những tiện ích của việc chuyển tiền và không dùng tiền mặt ■